

Janusz Lehmann

"Bulletin de l'Institut Royal du Patrimoine Artistique", T. XIII, 1971/1972 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 28/1 (108), 79-81

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czasie nałożone podmalówki przepojono olejem. Po zasznięciu oleju wykonano laserunki farbami olejnymi. Po wykończeniu obraz pokryto dwoma warstwami werniksu ochronnego.

N. Stojanović, *Oltarska pala sa Lopuda — sastav i struktura originalnih slojeva boja (Obraz oltarowy cerkwi w Lopud, jego kompozycja i struktura oryginalnych warstw malarskich)* ss. 71—82, 5 il., str. w jęz. francuskim.

W artykule przedstawiono wyniki badań warstw malarskich obrazu cerkwi w Lopud. Stratygrafię warstw na przekrojach zbadano pod mikroskopem, natomiast pigmenty, spoiwa i wypełniacze — chemicznie. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że zaprawa sporządzona została z gipsu z dodatkiem kredy na kleju zwierzęcym z dodatkiem niewielkiej ilości oleju schnącego, farby — na emulsji jajowej. Powierzchnia zaprawy przepojona była również emulsją jajową. Między warstwą zaprawy i farby znajduje się warstwa bieli ołowianej. Na bieli położono warstwę podmalówki w różnych kolorach, na której malowano laserunkowo kolorami urobionymi na spoiwie olejnym. Werniks sporządzono z mieszaniny oleju schnącego i żywicy rozpuszczalnej w alkoholu etylowym. Z pigmentów zidentyfikowano azuryt, malachit, ziemię zieloną, ochrę żółtą i czerwoną, sienę, kraplak, umbrę i czerń węglową.

J. Nešković, *Stari kameni ikonostas sv. Petra u Bijełom Polu (Stary ikonostas kamienny cerkwi Św. Piotra w Białym Polu)*, ss. 85—94, 12 il., str. w jęz. francuskim. W czasie wykopalisk prowadzonych na terenie cerkwi Św. Piotra w Białym Polu odkryto fragmenty rzeźby dekoracyjnej w kamieniu. Stwierdzono, że większość znalezionych fragmentów należała do starego, pochodzącego z XII wieku ikonostasu kamiennego tej cerkwi. Przeprowadzono inwentaryzację znalezionych fragmentów, rekonstruując rysunkową ikonostas oraz studia porównawcze z podobnymi ikonostasami zachowanymi w cerkwiach Św. Mikołaja i Św. Marcina w Splicie.

J. Nešković, *Obnova crkve sv. Nikolo kod Ušća (Remont cerkwi Św. Mikołaja w Uściu)*, ss. 95—104, 14 il., str. w jęz. francuskim.

Artykuł zawiera opis odbudowy czternastowiecznej cerkwi kamiennej w Uściu. Odbudowa została wykonana według projektu opracowanego na podstawie zachowanych w połowie murów i detali architektonicznych znalezionych w ruinach. Jednym z najtrudniejszych zadań było ustalenie pierwotnej wysokości cerkwi. Poza tym należało zapewnić odpowiednio wysoki poziom wykonawstwa kamieniarskiego i rzeźbiarskiego.

N. Pešić-Maksimović, *O metodu istrživanja spomeničkih vrednosti seoskih celina (O metodzie badania wartości zabytków aglomeracji wiejskich)*, ss. 104—118, 16 il., str. w jęz. francuskim.

Referat na konferencji etnologów jugosłowiańskich w Vrscu, 16—20. IX.1967. W kolejnych rozdziałach autor omawia kwestie związane z charakterem zabytkowym aglomeracji wiejskich oraz badaniem ich wartości zabytkowej, organizacją pracy ekip badawczych, rejestracją, układem ankiet, formularzy inwentaryzacyjnych, tabel zbiorczych i synoptycznych oraz tworzeniem dokumentacji badań. Opracowanym systemem posłużono się doświadczalnie w czasie badań średniowiecznej wsi Trg koło Ozalu w Kroacji.

M. Lesek, *Ikonostas crkve Vavedeña u Golubincima (Ikonostas cerkwi Vavedeña w Golubinci)*, ss. 119—126, 7 il., str. w jęz. francuskim.

Ikonostas w 1788 r. został przeniesiony do nowej cerkwi ze starszej budowli. W 1816 r. otrzymał nową szynerkę drewnianą, w 1820 r. — nowy cokolowy rząd ikon namalowanych przez Stefana Subotića. W 1899 r. ikony poddano konserwacji. Najciekawsze ikony ikonostasu, a równocześnie najstarsze, pochodzą z połowy XVIII wieku. Stylistycznie przypominają ikony Dymitra Bače-

vića, znanego malarza z Wojwodiny. Stan zachowania ikonostasu pozostawia dużo do życzenia i celowe byłoby przeprowadzenie jego konserwacji.

B. Skakič, *Popis evidentirane grade o spomenicima kulture Crne Gore iz arhiva u Beču i Veneciji (Spis materiałów dotyczących Czarnogóry w archiwach Wiednia i Wenecji)*, ss. 127—133, 3 il., str. w jęz. francuskim. W ramach kwerendy materiałów archiwalnych dotyczących zabytków Jugosławii znaleziono w archiwach państwowych Wenecji i Wiednia, w katastrze generalnym w Wiedniu opisy umocnień miejskich, plany, widoki i mapy dotyczące zabytków Czarnogóry. Dokumenty te zawierają informacje historyczne, wymiary, opisy. Ich odkrycie wskazuje na konieczność prowadzenia szerokiej eksploracji materiałów archiwalnych poza granicami Jugosławii.

I. Zdravković, *Planovi gradova iz bečkih arhiva. Novi dokumenti (Plany miast z wiedeńskich archiwów. Nowe dokumenty)*, ss. 135—140, 7 il. Relacja o znalezieniu osiemnastowiecznych planów 25 miast jugosłowiańskich w Muzeum Historii Wojska (Heeresgeschichtliches Museum) i w zbiorze map Biblioteki Narodowej w Wiedniu.

Prikazi knjiga i casopisa (Omówienie książek i czasopism), ss. 141—148.

Razmena publikacija. Publikacije primljene od 1.I.1967—30.VI.1968 (Wymiana publikacji. Publikacje otrzymane w czasie 1.I.1967—30.VI.1968), ss. 149—158.

Janusz Lehmann

BULLETIN DE L'INSTITUT ROYAL DU PATRIMOINE ARTISTIQUE. Bruxelles. Rocznik.

Tom XIII (1971/1972), stron 300, ilustracje

La Chute des Damnés de Thierry Bouts au Musée des Beaux Arts de Lille („Strącenie potępionych” Dytrycha Bouts w Muzeum Sztuki w Lille). Problematykę omówiono w dwóch artykułach:

A. Philippot, *La restauration (Konserwacja)*, ss. 5—20, 12 il., str. w jęz. flamandzkim. Obraz Dytrycha Bouts *Strącenie potępionych* (71,6 × 118,3 cm, tempera na drewnie) jest skrzydłem tryptyku. Skrzydło to należało do Muzeum Luwru. Drugie skrzydło *Wstąpienie do nieba zbawionych* było zawsze własnością Muzeum Sztuki w Lille. Środkowa część tryptyku zaginęła. Droga wymiany międzymuzealnej oba skrzydła znalazły się w Lille. Konserwację uszkodzonego skrzydła *Strącenie potępionych* przeprowadzono w latach 1969—1971 w Instytucie w Brukseli. Zbadano dokumenty dotyczące zabiegów konserwatorskich dokonanych w przeszłości i udokumentowano stan zachowania obiektu. Wykonano fotografie czarno-białe i kolorowe w świetle normalnym, skośnym i pozafioletcie. Malaturę zabezpieczono rozcieńczonym roztworem zakwaszonej żelatyny przy użyciu lekko podgrzanej szpachli. Powierzchnię oczyszczono wodą z dodatkiem amoniaku i usunięto przemalowania. Odrębnie w formie notatki podano wyniki identyfikacji wypełniaczy, spoiwa zaprawy, pigmentów, spoiwa farb i werniksów oryginału.

N. Veronee-Verhaegen, *Note iconographique (Nota ikonograficzna)*, ss. 20—29. Autorka referuje wyniki analizy ikonograficznej i porównuje omawiane skrzydło tryptyku z obrazami o podobnej tematyce Rogera van der Weydena i Memlinga wraz z politykiem *Sąd Ostateczny* z Beauce. Treść obrazu opiera na średniowiecznym tekście Honoriusza d'Autun *Elucidarium*, opisującym sąd ostateczny. Powołuje się na opracowania A. Chateleta, E. Panofsky'ego, V. Lefevre, P. Jessena, J. P. Migne'a.

Het Fotoarchief van het Instituut. De overgang van manuele naar automatische informatieverwerking (Archiwum foto-

graficzne Instytutu. Przejście od manualnej do automatycznej realizacji informacji).

Problematykę omówiono w dwóch częściach:

R. van de Walle, *De problemstelling (Założenia)*, ss. 30—34.

Autor rozpatrując możliwości wykorzystania różnych systemów automatyzacji dla usprawnienia informacji udzielanych przez archiwum, formułuje następujące założenia:

a) automatyzacja informacji nie może pociągać konieczności zmiany stosowanej dotychczas metody udzielania informacji;

b) przejście na automatyczny system informacji nie może pociągać za sobą zwiększenia kosztów i stanu zatrudnienia archiwum;

c) nie przewiduje się znaczącego zwiększenia zasobu informacji;

d) układ kodu powinien korespondować z kodami stosowanymi poza Instytutem;

e) metoda winna pozwolić na różnicowanie zasobu danych w znaczeniu narodowym i międzynarodowym.

L. de Kleermacker, *Een concreet voorstel (Rozwiązanie praktyczne)*, ss. 34—51, 3 il., str. obu części w jęz. francuskim.

Pod względem organizacyjnym system informacji wymaga udziału pracowników naukowych, fotografów, pracowników obsługi komputera i administracji. Sformułowane przez pracownika naukowego żądanie, po zakodowaniu typologicznym, ikonograficznym, chronologicznym, autorskim, technologicznym itd., wybraniu negatywu i przekazaniu do wykonania odbitek, przekazane zostaje do komputera, który wybiera z posiadanego zasobu potrzebne dane i dostarcza po odpowiednim przetworzeniu w postaci kart lub taśmy do odpowiedniego stanowiska dyspozycyjnego. Ze stanowiska dyspozycyjnego przekazuje się je wraz z fotografiami do czytelnika. Przyjęcie systemu COM (komputer, drukarka, mikrofilm) pozwala na umieszczenie na jednym podkładzie tekstu i fotografii. Dla rozwiązania problemu publikowania informacji proponuje się zastosowanie fotosystemu, opartego na rejestracji danych na taśmie magnetycznej ich reprodukcji.

A. Ballestrem, M. Puissant, *La croix triomphale de l'église Saint-Denis à Forest. Essai d'identification, examen et traitement (Pasja z kościoła Saint-Denis w Forest. Próba identyfikacji, badania i konserwacja)*, ss. 52—77, 15 il.

Pasja z kościoła w Forest pochodzi z drugiej połowy XII wieku. W swej pierwotnej postaci przedstawiała Chrystusa Triumfującego z królewską koroną na głowie. W XV wieku koronę królewską zamieniono na cierniową. W czasie badań konserwatorskich odkryto sześć kolejnych polichromii karnacji, trzy — włosów, dwie — perizonium i dwie — krzyża. Konserwacja pasji polegała na oczyszczeniu drewna krzyża, zabezpieczeniu przeciw grzybom i owadom oraz odsłonięciu brązowo-zielono-białej polichromii, prawdopodobnie oryginalnej. Drewno lipowe figury Chrystusa zabezpieczone zostało preparatem Xylamon-CombiClear, prod. Dessowag Chemie, Düsseldorf; w miejscach stoczenia wzmocniono 10% roztworem Paraloidu B72. Ponieważ oryginalna, pierwotna polichromia zachowała się w niewielkich fragmentach, zdecydowano się zachować drugą polichromię pochodzącą prawdopodobnie sprzed XIV wieku. Usunięto koronę cierniową, która nadawała figurze charakter późnogotycki; korony królewskiej nie przywracano. Na dwóch barwnych ilustracjach przedstawiono rekonstrukcje polichromii oryginalnej z XII wieku i polichromię drugą, którą odsłonięto w czasie konserwacji.

J. Coquelet, R. Lefevre, *Les portraits datés 1573 de Charles della Faille et de Cecile Gramaye au Musée d'Ixelles. Identification Historique et technologique (Portrety datowane 1573 Karola della Faille i Cecylii Gramaye w Muzeum w Ixelles. Identyfikacja historyczna i technologiczna)*, ss. 78—89, 8 il., w jęz. flamandzkim.

W 1897 r. Muzeum w Ixelles nabyło portret mężczyzny

z tarczą herbową (47 × 38,5 cm, olej na drewnie), przypisywany Krzysztofowi van Utrechtowi. Herb umieszczony w lewym górnym narożniku został zidentyfikowany w 1938 r. jako herb rodziny della Faille. Około 1938 r. odkryto w górnym lewym narożniku datę 1573 i monogram „B”. W 1970 r. antykwaryusz Robert Finck nabył z wyprzedzący kolekcji Tudor-Wilkinson w Paryżu czdobiony herbem portret młodej kobiety (datowany 1573, olej na drewnie), który przypisywany był Franciszkowi Pourbus Starszemu. Również ten portret oznaczony był pod datą monogramem „B”. W wyniku analizy stylistycznej i historycznej stwierdzono, że portrety przedstawiają Karola della Faille i Cecylię Gramaye i wykonane zostały w roku ich ślubu przez jednego artystę. Badania dendrochronologiczne pozwoliły na stwierdzenie, że obie deski obrazów wykonane zostały z jednego pnia.

M. Savko, *Les peintures murales de l'église de Hern-Saint-Hubert. Traitement et essai d'identification (Malowidła ścienne kościoła w Hern Saint Hubert. Konserwacja i próba identyfikacji)*, ss. 90—130, 29 il., str. w jęz. flamandzkim.

Prezbiterium kościoła Św. Huberta w Hern-Saint-Hubert koło Tongres w Limburgii zbudowane zostało w końcu XIII wieku, a w XIX wieku przebudowane w stylu neogotyckim. W 1963 r. w czasie prac badawczych prowadzonych w kościele przez prof. R. Lemaire'a odkryto freski pod kilkoma warstwami tynku. Freski te sięgają do wysokości ponad 5 m i w przeszłości pokrywały całe ściany prezbiterium. Ich odsłonięcie i konserwację powierzono Instytutowi. Prace rozpoczęto w 1964 r., a zakończono w 1970 r. Artykuł zawiera opis kościoła, analizę ikonograficzną malowideł, zreferowanie wyników badań oryginalnych materiałów podłoża i malowideł, opis stanu zachowania budowli, zapraw i kamienia, sprawozdanie z przeprowadzonych prac konserwatorskich.

G. Bultinck, *De conservatie van ruïnes in ongebecken klei. Een samenvattend overzicht (Konserwacja ruin z surowej cegły. Ogólny przegląd)*, ss. 131—138, 3 il. str. w jęz. francuskim.

Od 1967 r. irackie i włoskie ekspedycje archeologiczne odstawiały pozostałości budowli wzniesionych z surowej cegły. Konsekwencją odsłonięcia tych relikwów jest szybki rozpad murów, powodowany brakiem odporności niepalonej cegły na działanie czynników atmosferycznych (deszcz, susza, burze piaskowe, kapilarne podciąganie wody, zasolenie). W Instytucie podjęto badania nac wyborem najwłaściwszej techniki konserwacji odsłoniętych murów. W wyniku przestudiowania warunków na miejscu, aspektów estetycznych zagadnienia, wykonania doświadczeń i badań laboratoryjnych nad utrwaleniem gliny zalecono przeprowadzenie na miejscu prób impregnacji murów z surowej cegły za pomocą roztworów krzemianu etylu w etanolu z 1% dodatkiem chloroformu. Próby te są początkiem realizacji szerszego programu badań, mającego na celu wypracowanie metodyki konserwacji surowej cegły i gliny.

M. Annert, P. de Henau, *Traitement d'une Vierge Brabaconne en pierre polichrome contaminée par les sels (Konserwacja brabantkiej Madonny z Dzieciątkiem z kamienia polichromowego, który został zasolony)*, ss. 139—144, 4 il., str. w jęz. flamandzkim.

Figura Madonny z Dzieciątkiem, dzieło szkoły brabantkiej z końca XV wieku, należy do kolekcji Królewskich Muzeów Sztuki i Historii w Brukseli; wysokość figury: 82 cm, kamień z Avesnes. Korona, włosy, zewnętrzna strona płaszcza Madonny, włosy i obrzeże szaty Dzieciątka, brzóg i grzbiet księgi — złoto na polimencie. Karnacje — kolor kości słoniowej. Wnętrze płaszcza Małony — błękitne. Brokaty sukien Madonny i Dzieciątka oraz aplikacje — woskowe. Kontury korony i kamieni w koronie podkreślono czarną linią. Zaprawa polichromii sporządzona została na minii ołowianej. Po zabezpieczeniu polichromii naniesioną na gorąco mieszaniną wosku pszczelego i żywicy damarowej do pleców figury przytwierdzono za pomocą masy plastycznej metalową rurę perforowaną. Figurę umieszczono w hermetycznym

zbiorniku i w ciągu 16 dni przeciągano za pomocą pompy próżniowej wodę. Przeciągnięto 22 razy po 4 litry wody. Wyekstrahowano w ten sposób 15 g chlorku sodu i 68 g siarczanu wapnia. Ubytki kamienia i polichromii uzupełniono odpowiednio zabarwionym woskiem o odcieniach jaśniejszych od sąsiadującej polichromii oryginalnej.

N. de Hasque-Godenne, G. Genin, *Le nettoyage par les ultrasons des fils métalliques des textiles anciens (Czyszczenie nici metalowych w tkaninach zabytkowych za pomocą ultradźwięków)*, ss. 145—160, 16 il., str. w jęz. flamandzkim.

W artykule zreferowano wyniki badań laboratoryjnych i czyszczenia jedwabnych nici owijanych złotem i srebrem w tkaninach zabytkowych za pomocą specjalnie przystosowanego do tego celu generatora ultradźwięków. Zastosowano generator ultradźwięków produkcji belgijskiej (firmy Etablissements Chableux, typ Cavitron 600); specjalną końcówkę igłową sporządzono według projektu Instytutu. Zabiegi i badania wykonano przy częstotliwości 25 kc. Siłę nacisku końcówki na powierzchnię nici mierzono wagą automatyczną Berkel, siłę zrywającą i wytrzymałość nici na zerwanie przyrządem poziomym Amsler typ 0, ZZH.-118. Stosowano nacisk kolejno: 1; 2,5; 5; 7,5; 10 i 15 kg; czasy przełożenia siły: 2, 5, 10 i 20 sek. Najwyższa siła zrywająca wynosiła 23 kg/mm² przy wytrzymałości nici dziesięciokrotnie większej. Czyszczenie metalowych nici w tkaninach wykonywano na sucho na podkładach z bibuły filtracyjnej, przy nacisku 0,5 kg. Nie powodowało to żadnego niebezpieczeństwa uszkodzenia nici, ich powłoki metalicznej i wybarwienia. Dlatego metoda ta, mimo ogólnych zastrzeżeń, jakie mamy do stosowania ultradźwięków w konserwacji zabytków, zasługuje na polecenie i upowszechnienie.

M. Sonkes, *Le dessin sous-jacent chez Roger van der Weyden et le problème de la personnalité du Maître de Flémale (Rysunek pod malaturą u Rogera van der Weyden i zagadnienie osoby Mistrza de Flémale)*, ss. 161—206, 22 il., str. w jęz. flamandzkim.

Autor polemizuje z konkluzjami studium Mojmira S. Frintry (opublikowanego w 1966 r.), identyfikującymi Mistrza de Flémale z Robertem Campin. Swoją wywod opiera głównie na analizie fotografii omawianych dzieł w podczerwieni. Fotografie te są w posiadaniu Narodowego Centrum Badań „Prymitywów flamandzkich”. Punktem wyjścia rozważań jest rysunek pod malaturą, ujawniony w promieniach podczerwonych. Na tym etapie tworzenia różnicują się najwyraźniej osobowości wielkich mistrzów malarstwa flamandzkiego XV—XVI wieku, jak to wykazano w artykule zamieszczonym na ten temat w XII tomie „Biuletynu” (ss. 195—225). Autor dokonuje przegrupowania dzieł przypisywanych Mistrzowi de Flémale i identyfikuje go z Rogerem van der Weydem.

J. Jansen, *Nieuwe gegevens over het werk van Walter Pompe —1703—1777 (Nowe dane o twórczości Waltera Pompe, 1703—1777)*, ss. 207—214, 6 il., str. w jęz. francuskim.

W 1935 r. Ch. van Herck zinwentaryzował dzieła antwepskiego rzeźbiarza Waltera Pompe. Ostatnio, w czasie akcji fotografowania zabytków ruchomych w Belgii odkryto sześć dzieł Waltera Pompe: w Turnhout, Bornen i Ravels, które uszły uwadze Ch. van Hercka. W niniejszym artykule zamieszczono fotografie odkrytych dzieł i opisy.

L. Maschelein-Kleiner, *Le nettoyage des textiles anciens. Remarques préliminaires (Czyszczenie zabytkowych tkanin. Uwagi wstępne)*, ss. 215—222, 1 rys. schem., str. w jęz. flamandzkim.

W uwagach wstępnych na temat czyszczenia tkanin zabytkowych autorka kładzie nacisk na fakt, że czyszczenie tkanin zabytkowych nie ma prawie nic wspólnego z czyszczeniem tkanin w pralniach chemicznych. Celem czyszczenia tkanin zabytkowej jest zapewnienie jej jak największej trwałości przez usunięcie szkodliwych zabrudzeń. Chemików w tym wypadku obciąża odpowie-

dzialność za dobór nieszkodliwych środków i metod czyszczenia.

M. Dauchot-Dehon, J. Heylen, *La datation de l'eau par le radiocarbonate. Note sur la préparation des échantillons (Datowanie wody węglem radioaktywnym. Uwagi na temat przygotowania prób)*, ss. 223—225, 1 il., str. w jęz. flamandzkim.

Metoda polega na oznaczaniu radioaktywności węgla zawartego w dwutlenku węgla rozpuszczonym w wodzie. W tym celu dwutlenek węgla wypiera się z wody kwasem siarkowym dodawanym w takiej ilości, aby pH wynosiło 1—3, w temperaturze 80—90°C. Otrzymany dwutlenek węgla przeprowadzony zostaje w metan, a ten podlega pomiarowi radioaktywności. Przeprowadzono datowanie wody z inkluzji geologicznej z Vliessegen w Zachodniej Flandrii. Woda zawiera ok. 1 g dwutlenku węgla w litrze. Wyekstrahowano dwutlenek z 50 l wody. Wynik: 1930 p.n.e. ± 180.

Chronique 1970—1971 (Kronika 1970—1971), ss. 227—291, w jęz. francuskim i flamandzkim.

Obejmuje sprawozdanie z działalności poszczególnych działów i służb Instytutu. Podaje informacje o wykonanych i zakupionych fotografiach, ich udostępnieniu i udzielonych przy tej okazji konsultacjach, o wykonanych ekspertyzach, badaniach i konserwacjach zabytków, o nabytkach biblioteki, zorganizowanych konferencjach naukowych, kolokwiach i wyjazdach naukowych pracowników Instytutu, stażach pracowników Instytutu, kursach i stażach zorganizowanych przez Instytut dla konserwatorów muzealnych oraz odwiedzinach naukowców z zagranicy.

Publications 1970—1971 (Publikacje 1970—1971), ss. 293—298.

Wykaz publikowanych prac pracowników i współpracowników Instytutu.

Janusz Lehmann

STUDIES IN CONSERVATION. Czasopismo Międzynarodowego Instytutu Konserwacji Zabytków i Dziej Sztuki (IIC), Londyn; ukazuje się cztery razy w roku.

Tom 18 (1973)

Zeszyt 1, stron 48, ilustracje + suplement

R. Kowalik, I. Sadurska, *Microflora of Papyrus from Samples of Cairo Museums (Mikroflora papirusów wyodrębniona na podstawie próbek pochodzących z muzeów Kairu)*, ss. 1—24, 20 il., 8 tab.

Z próbek papirusów pochodzących z muzeów kairskich wyodrębniono grzyby należące do odmian *Fungi imperfecti*, *Ascomycetes* i *Actinomycetes*. Stwierdzono, że niektóre mikroorganizmy, pewne gatunki rodzaju *Chaetomium* oraz niektóre odmiany *Streptomyces* można uważać za specyficzne dla papirusów lub warunków klimatycznych panujących w Egipcie. Rodzaje *Chaetomium* i *Emericellopsis* mogą odgrywać dużą rolę w rozkładzie podstawowych polimerów papirusu. Rozpatrując źródła azotu, z których korzysta mikroflora, można stwierdzić, iż mikroorganizmy niszczące papirusy chętniej wykorzystują jony amonowe niż jony azotowe.

Posługując się metodą polegającą na stosowaniu arkuszy bibuły nasyconej 10% roztworem tymolu, pięciochloro-fenolu, 2,2'-dihydroksy - 5,5'-dwuchlorodwufenylometanu oraz - chloro-m-krezolu w alkoholu etylowym, jako środkami bakteriobójczymi, stwierdzono, że tylko ostatni z wymienionych środków grzybobójczych może zapewnić ochronę papirusu.

K. L. Gauri, G. C. Doderer, N. Thornton Lipscomb, A. C. Sarma, *Reactivity of Treated and Untreated Marble Specimens in an SO₂ Atmosphere (Reaktywność traktowanych i nietraktowanych chemicznie próbek marmuru w atmosferze SO₂)*, ss. 25—35, 7 il. Próbkę marmuru nasycono żywicami epoksydowymi,